

Változások a Vasi Szemlénél. Vas megye tisztes kort – 51 évfolyamot – megért tudományos és kulturális folyóirata, a *Vasi Szemle* szerkesztésében és kiadásában az utóbbi időben olyan jelentős változások történtek, amelyeket érdemes áttekinteni, például állítani.

Az 1933-ban *Folia Sabariensia* és csak a következő évtől *Vasi Szemle* néven is megjelentetett folyóiratnak¹ indulása óta vezetői beosztású tiszteletdíjas (mellékfoglalkozású) főszerkesztői voltak. A hat órára alkalmazott adminisztrátorok is a főszerkesztő munkahelyén dolgoztak, így a kiadónak nem kellett külön szerkesztőségi helyiségekről gondoskodni. A *Vasi Szemle* ilyen körülmények között is sikeresen valósította meg az első főszerkesztője, Pável Ágoston² célkitűzését: tudományosan, de olvasmányosan megírt tanulmányokban, esszéikben és közleményekben úgy feltárni Vas megye múltját, jelenét, hogy általuk segítője legyen a jövő alakításának.

A főszerkesztők személye és a munkájukat támogató szerkesztő-bizottságok összetétele, a több mint 50 évi megjelentetési ideje alatt, néhányszor módosult, de fő célját, a szűkebb haza múltjának, hagyományainak, társadalmi és kulturális viszonyainak feldolgozását, változatlanul a szülőföld és általa a haza szeretetetésének érdekében igyekezett megvalósítani. Természetesen a nemes szándék szellemében végzett szerkesztői munka a fél évszázadot meghaladó időben nem volt mindenkor azonos értékű és hatású: befolyásolta a kiadás feltételeit biztosító megyei vezetés anyagi és erkölcsi támogatásának változó mértéke.

A *Vasi* (1940–44 között: *Dunántúli Szemle* története három jól elhatárolható időszakra tagolódik. Az első: az 1933 és 1944 közti évek, amelyekben dr. Pável Ágoston főszerkesztő és segítő társai kitűnő szervező munkával, minimális megyei és városi anyagi támogatással,³ mondhatni: önerőből jelentették meg, tették ismertté a folyóiratot. A „Páveli korszaknak” a háborús viszonyok, s a főszerkesztő 1946. január 2-án bekövetkezett halála vetett véget. A záró számát, 1944. XI. évf. 7–8. szám jelzéssel, 1949. január 1-jei dátummal *Pável Ágoston emlékkönyv* címmel jelentették meg. Az állampárt, illetve pártállam kialakítását lehetővé tevő „fordulat éve” után, Géfin Gyula semináriumi rektor szerkesztésében, Pável életét és működését feldolgozó kiadvány együtt örökítette a főszerkesztő és a folyóirat emlékéit és erősítette a továbbélését reményét.

A *Vasi Szemle* újraindításának gondolata sokakat foglalkoztatott, s 1956. januárjában a Pável Ágoston halálának 10. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen oly nagy mérvű nyilvános-

¹ A Vasvármegyei Múzeumok Barátainak Egyesülete által kiadott *Folia Sabariensia* első száma 1933 márciusában, a második közel egy év múltán, 1934 februárjában jelent meg. Ez utóbbin a főcím alatt szerepelt a *Vasi Szemle* név is és az I. évfolyam 2. szám megjelölés. A filológus észleli, hogy eltérés van a folyóirat alapítási éve és évfolyamának feltüntetése között. A múltat idéző ünnepélyes alkalmak, mint legutóbb, 1993-ban a 60. évforduló, helyesen, az évfolyamból kihagyott 1933-as kiadvány megjelenési idejét veszik indulási évnek. A mai *Vasi Szemle* borítóján is olvasható: „Alapítva 1933”.

² Pável Ágoston (Vashidegkút, 1886. augusztus 28.–Szombathely, 1942. január 2.) költő, néprajzkutató. Vend (szlovén) anyanyelvű, diákként Szentgotthárdon és Szombathelyen annyira elsajátította a magyar nyelvet, hogy annak középiskolai tanára, sőt jeles művelője lett. A háborút megjárt és rokkantá nyilvánított tanár 1920-ban Dombóvárról került szülőmegyéje székhelyére. A már irodalmi múlttal rendelkező Pável hamarosan bekapcsolódott Szombathely kulturális életébe, tagja lett a Faludi Irodalmi Társaságnak, s a tanítás mellett vezette a múzeum könyvtárát és néprajzi gyűjteményét. Amikor író társai 1935 decemberében elindították folyóiratukat, az *Írott Kő*t, féltve sajátja, a nagy nehézségek árán megjelentetett *Vasi Szemle* jövőjét, ellentétbe került velük. (A vasi írók 1930-as évekbeli megosztottságával, a *Vasi Szemle* és az *Írott Kő* szerkesztői „harcával” foglalkozó tanulmányomat az *Életünk* fogadta közlésre.

³ „... az első évben a vármegyétől csak száz pengőt kaptunk, a várostól semmit; 1938-ban a vármegyétől nyolcvan pengőt, a várostól semmit.” PÁVEL Ágoston: *Öt év.* = *Vasi Szemle* 1938. 5–6. sz. 272–275.

ságot kapott, hogy a nyár folyamán tetté is érlelődött.⁴ A tudományos folyóirat feltámasztását többen szorgalmazták, de a terv megvalósításáért legkövetkezetesebben és erővel Kiss Gyula tanár,⁵ a megyei tanács művelődési főelőadója harcolt. Nagyrészt neki köszönhető, hogy 1958-ban a kultúrát hathatósan támogató megyei vezetés újjáélesztette, a szépirodalom közlését is vállaló *Vasi Szemlé*t.

A folyóirat történetének második szakasza Kiss Gyula főszerkesztésében kezdődik. A népi-nemzeti elkötelezettségű Kiss Gyula nem sokáig élvezte a megye párt- és állami vezetésének bizalmát: 1960-tól Horváth Ferenc tanárt,⁶ a megyei levéltár igazgatóját bízták meg a főszerkesztői teendők ellátásával.

A kezdetben évi kettő, 1961-től három évkönyv-jellegű kötet megjelentetése esetenkénti engedéllyezéssel történhetett. Folyóíratá 1964-ben vált újra a *Vasi Szemle*. Az óvatoskodó megyei vezetés tehát csak hat év múltán kérte kiadványa folyóiratkénti megjelentetésének jogát, így az 1964. évi 2. számra kerülhetett fel a folyóirat megnevezés, valamint a múltat vállaló XVIII. évfolyam feltüntetése. A *Vasi Szemle* ekkor lett negyedévenként, számonként 10 ív terjedelemben megjelenő folyóirat.

Pável Ágostonhoz hasonlóan Horváth Ferenc is több értékes kötetrel gazdagította a *Vasi Szemle Könyvtára* sorozatba iktatott vasi könyvek sorát. A levéltárigazgató neve a folyóirat 27 évfolyamán olvasható. Főszerkesztői tevékenységét nyugdíjba vonulása után is folytatta, s 1986 végén is csak betegsége miatt fejezte be. Utódja Gál József tanár,⁷ a Vas Megyei Pedagógiai

⁴ Rákosiék területrendezési terve bizonytalaná tette Vas megye létét, ezért a megyei népművelési osztály „Szombathelyi” jelzővel kérte a Szemle újraindítását és főszerkesztőnek az akkor Szombathelyen tanító, de november elején letartóztatott Horn Miklós tanárt jelölték meg. A történelmi események úgy módosították a folyóirat sorsát, hogy az 1957 februárjában újra felterjesztett kérelem, amely a *Vasi Szemlére* és a főszerkesztői megbízásra vonatkozott, már Kiss Gyula nevére szólt.

⁵ Kiss Gyula (Szombathely, 1921. február 4.–Szombathely, 1986. november 14.). A középiskolában Pável Ágoston is tanította, akit példaképének tartott. A Pázmány Péter Tudományegyetemen 1943-ban a magyar–német szakos tanári oklevél megszerzése után katona, majd hadifogoly lett. Hazatérve több helyütt tanított és volt szabadművelődési felügyelő Veszprém és Vas megyékben. 1955 és 1963 között Vas megye Tanácsa művelődési főelőadója, majd haláláig a szombathelyi tanárképző tanára. A népművelés megszállottja, a kitűnő szervező, a szülőföld, a haza szeretetére nevelő, a hallgatóival bensőséges kapcsolatot teremtő tanár maradandó nyomokat hagyott Vas megye művelődéstörténetében. Tanítványai és tisztelői „Dr. Kiss Gyula Egyesület”-be tömörülve tartják ébren emlékezetét.

⁶ Horváth Ferenc (Szombathely, 1921. május 6.–Szombathely, 1995. május 8.). Lakóhelye premontrai gimnáziumában érettségizett, a magyar–német szakos tanári oklevelét a budapesti tudományegyetemen szerezte. Ő is katonáskodott és hadifogságot is szenvedett. Hazatérése után előbb a szombathelyi Szabadművelődési Felügyelőség, 1950-től pedig a megyei levéltár vezetésével bízták meg. Egyik megszervezője volt a Mogersdorfi Kultúrtörténeti Simposionnak, amelyet 1969-től évenként más-más országban rendeznek meg a magyar, a horvát, a szlovén és az osztrák történészek az országaikat érintő kultúrtörténeti kérdések megtárgyalására. A több napos rendezvény előzménye a híres szentgotthárdi csata 300. évfordulója alkalmából 1964-ben a Szentgotthárd alatti, ma burgenlandi, Mogersdorfban (Nagyfalva) megtartott összejövetel volt. Innen a rendezvény elnevezése.

⁷ Gál József (Vasboldogasszony, 1938. március 1.–). A középiskolát Zalaegerszegen, a tanárképző főiskolát Pécsen végezte. A magyar-pedagógia szakos tanári oklevelét a budapesti Bölcsészettudományi Egyetemen abszolválta. Bükön, majd Szombathelyen tanított. Megszervezte és vezette a megyei pályaválasztási intézetet, amelyet egyesítettek a Vas Megyei Pedagógiai Intézettel, amelynek igazgatóhelyettese lett.

Intézet igazgatóhelyettese, az 1987. évi 1. szám szerkesztésével kezdte munkáját. Ő is, miként elődje, élvezte a kiadó bizalmát, így a folyóirat szerkesztősege az ő munkahelyére tevődött át. Nem hosszú időre, mivel a hazánk történetében bekövetkezett politikai fordulat folytán Vas megye Tanácsa az 1990. évi 4. számon szerepel utóljára kiadóként. Ezt követően: 1991-ben a Vas Megyei Önkormányzati Hivatal, 1992–93-ban Vas Megye Kultúrájáért Alapítvány, 1994-től pedig a Vas Megye Közgyűlése a kiadó.

Vas megye új vezetése, értékelve folyóirata eredményes múltját, felmérve jövőbeni feladatait, azzal kezdte kiadói tevékenységét, hogy főállásúvá szervezte és megpályáztatta a főszerkesztői munkakört. A *Vasi Szemle* fejlesztéséről 1994-ben hozott közgyűlési határozat tekinthető a kiadvány története harmadik szakasza kezdetének. Valójában, miután az első főállású főszerkesztő, Gyurác Ferenc tanár,⁸ irodalomkritikus akkor kapta a megbízatását, amikor az 1994. évi 4. szám már a nyomdában volt, a főszerkesztői tevékenységének, s ezzel a harmadik szakasznak a valós kezdete 1995. január eleje, a záró évnak tehát 1994-et kell tekintenünk.

Az 1958-ban újjáélesztett *Vasi Szemle* történetének második szakasza tehát 36 évig tartott, s ebből 27 Horváth Ferenc főszerkesztésében folyt. Kiss Gyula az indítással, Horváth Ferenc pedig a megyőkeresztetessel tartósítja nevét a folyóirat történetében.

Az új kiadó a patinás megyeházán biztosított helyet a szerkesztőségnek. A két helyiség, megfelelően berendezve, nemcsak a főszerkesztőnek és az adminisztrátornak nyújt nyugodt munkakörülményeket, hanem helyet ad a szerkesztőbizottság üléseinek is. A megyei Önkormányzat igen tekintélyes anyagi áldozatvállalásával megteremtődött tehát a folyóirat rangjához méltó, a célkitűzések eredményes megvalósítását lehetővé tevő első önálló szerkesztőség.

Gyurác Ferenc, aki Vas megye másik folyóirata, az *Életünk*⁹ szerkesztőségéből került a *Vasi Szemle* főszerkesztői székébe, az 1995. évi 1. számban közzétett „Köszöntöm az Olvasót!” című írását azzal kezdte, hogy megbízatásának kezdete folytán az előző szám az ő nevével látott napvilágot, bár azt még az elődje szerkesztette, ezért a keze nyomát viselő 1995. évi 1. számban hirdethette meg a szerkesztői ars poetikáját, amelyben megígérte, hogy „az alapító főszerkesztő, Pável Ágoston nyomdokain halad. Megőrzi, történeti érdeklődésének erőteljesebb hangsúlyait, de helyet ad a tudományok bármely ágához tartozó színvonalas közleményeknek. Célja elsősorban a Vas megyével, másodsorban a tágabb környezetünkkel: az ún. Alpok–Adria térséggel kapcsolatos kutatások, feldolgozások támogatása, eredményeik közreadása.”

⁸ Gyurác Ferenc (Körmend, 1935. október 11.–). Bükön nevelődött, s kezdte iskoláit, így e fürdőhellyé fejlődött helységet tekinti szülőfalujának. Középiskolai tanulmányait Sopronban, az egyetemet pedig az ELTE bölcsészeti kara magyar–néprajz szakán végezte. Volt betanított lakatos, színpadi díszítő, állatgondozó, számlázó, néprajzos muzeológus, irodalmi muzeológus. 1987-ben a Savaria Múzeumból került az *Életünk* szerkesztőségébe. *Jelen lenni a történelemben* című, Veres Péter magyarságtudatát elemző kötetét a Magvető Könyvkiadó jelentette meg. Politikai esszéi, tanulmányai és cikkei *Egy „populista” följegyzései* címmel 1993-ban láttak napvilágot. Képzett irodalomkritikus, tevékenységét nemzeti elkötelezettség hatja át.

⁹ Az 1997-ben XXXV. évfolyamát elkezdő *Életünk*, Vas Megye Önkormányzatának irodalmi, művészeti és kritikai folyóirata 1963-ban indult Győr-Sopron, Vas, Veszprém és Zala megyék közös kiadásában Palkó István, majd Kulcsár János, s végül 1977 tavaszától Pete György szerkesztésében. A kiadó megyék sora idővel Fejér megyével bővült, Zalával viszont fogyott, majd úgy alakult, hogy egyedül Vas megye maradt. A kultúrát hathatósan támogató megyei vezetés nem hagyta megszűnni a végig Szombathelyen megjelenő, zömmel vasi írásokat közlő folyóiratot, nemcsak vállalta a további megjelenítését, hanem főállásúvá szervezte a szerkesztői állást, s azt a Budapestről átszarmazott Pete György művelődéspolitikussal töltötte be. Vas megye Tanácsa mint önálló kiadó és Pete György neve az 1977. évi 2. számon szerepel először.

Az új főszerkesztő tehát Pável Ágostonhoz hasonlóan tágítja folyóirata érdeklődési körét, de ő nemcsak a megye, hanem az ország határait is túllépi. Ez számára szükségszerű is, hiszen Vas megye évek óta részt vesz a tágabb környezet gazdasági és kulturális kérdéseinek tárgyalásain.

Gyurác Ferenc a *Vasi Szemle* megújulásának, arculatváltásának azzal is hangsúlyt kívánt adni, hogy 1996-tól új köntösben, korszerűsített tipográfiával – új tördelés, pagina elhelyezés, az oldalakon élőfej – jelenteti meg. A Szemle előnyére szolgáló változtatásokkal indult ötvenegyedik évfolyam kezdete egybeesett az alapító főszerkesztő halálának 51. évfordulójával, így alkalma adódott az utódnak egyúttal emlékezni az alapítóra is: az 1996. évi 1. számot Pável Ágoston egész oldalas képe és munkálkodását, utóéletét felvázoló írás vezeti be.

A véletlen úgy hozta, hogy a *Vasi Szemle* külső megjelenésében és tartalmában megmutatkozó változás kezdete egybeesett az 1956-os események 30. évfordulójával is. Gyurác Ferenc, a Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, már a pártállam idején is hirdette szóban és írásban a hivatalos értékeléssel szembeni véleményét, hogy az „1956 őszének Vas megyei története is minél teljesebben és hitelesebben táruljon föl az utókor előtt”, az 1996. évi 1. számban pályázatot hirdetett a személyes élmények megírására. A beérkezett 12 pályamunka legjobbait az évfolyamot záró 4. számban tette közzé.

Több folyóirat jutalmazza a hasábjain megjelent legértékesebb írásokat. Így vált lehetővé, hogy a *Vasi Szemle* fennállása 51. évében anyagi és erkölcsi megbecsülést jelképező nívódíjat adjon az 1995/96. évben publikált szerzők közül kettőnek. A *Vasi Szemle* első nívódíjasai: Mayer Antal ny. egyetemi tanár és Záhorkhidi Czigány Balázs történész-muzeológus.

A *Vasi Szemle* történetének új szakaszát az is jellemzi, hogy 1997-től az évi négy helyett hat alkalommal jelenik meg. A gyakoribb megjelenés előbbé teszi az olvasókkal való kapcsolatot.

A *Vasi Szemle* a vidék egyik legrégebbi tudományos folyóirata. Amikor Gyurác Ferenc vette át a szerkesztését, 500 példányban jelent meg. Népszerűsítő és terjesztési tevékenysége nyomán a példányszám állandóan emelkedik.

A szerkesztőt céljai megvalósításában a következő összetételű szerkesztőbizottság támogatja: Bariska István történész, a kőszegi Levéltár igazgatója, Gonda György ny. államtitkár, Gráfik Imre néprajzos, a Néprajzi Múzeum fősztályvezetője, Heckenast János építész-mérnök, a Vasi Tervező Rt. igazgatóhelyettese, Kovács L. Gábor főtanácsos, a szombathelyi Markusovszky Kórház orvos-igazgatója, Kuntár Lajos ny. tanár-könyvtáros, a Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények főszerkesztője, Szabó László tanár, a Vas Megyei Pedagógiai Intézet igazgatója, Szabó T. Attila biológus-kandidátus, egyetemi tanár, a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola főigazgató-helyettese, Takács Miklós ny. könyvtárigazgató.

Vas megye helytörténeti, kulturális és irodalmi múltja, jelene, a kialakult és állandóan bővülő szerzői gárda igényli mindkét folyóirat további létét. A mai és a jövőbeni megyei vezetés – remélhetőleg – biztosítja mind a *Vasi Szemle*, mind pedig az *Életünk* folyamatos megjelentetését!

KUNTÁR LAJOS